

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt: 6. No. 19. 1942

HEKİM HACI PAŞAYI TALEBESİNDEN SİNAN PAŞANIN METHETMESİ

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

İstanbul kütüphanelerinde çok değerli Türk Müelliflerinin el yazisiyle ve istinsah edilmiş müteaddid eserleri mevcuttur. Bu eserlerde bazan müellifleri hakkında mühim ve tercemei hal kitaplarına geçmemiş malûmata müsadif oluyoruz. Bunlar ancak bu eserlerin yalnız mazruflarile değil zarflerile yani muhteviyatından haric notlar tetkik olundukça meydana çıkıyor.

Anadolumuzun İbni Sina'sı denmeğe seza olan, Mısırdaki tıp ve ilim tahsilinden sonra Aydın oğlu Mehmed beyin daveti üzerine Birgi'ye gelen Konyalı Hacı Paşa (Hızır bin Ali) nin İstanbul kütüphanelerinde tamamen telif mahiyetinde Arabca bir çok eserleri vardır, ve bunların el yazisiyle nüshaları az değildir. Nitekim Topkapı sarayında Ahmed III kütüphanesinde 2070 Numarada Kitabüşşifa (شفاء الالام ودواء الالام) eseri Hacı paşamızın el yazisiyle olan nüshadır. İşte bu nüsha vefat tarihi olan 820 (1417) senesinden Saraya intikal edinceye kadar bir çok ellerde dolaşmıştır. Muhakkak ki hayatından beri gelen en eski nüshalardandır. İşte bu nüshanın başındaki boş sahifede talebesinden olduğu yazılan Sinan paşanın Hacı paşaya 3 beyitli bir methiyesi vardır. (şekil-1) Bunun başı veya sonu varını bilmiyoruz. Bu güne kadar başka bir sureti elimize geçmedi.

Tercemesini üsdadımız Profesör Şerefeddin Yaltkayadan reca ettik, bize bu suretle mealen terceme ettiler :

— Şifa kitabı ariflerin göğsünün şifasıdır (1):

Ondan fazilet erbabının mahrum kalması bir bedbahtlıktır.

[1] Mısra'daki (لصدور) kelimesi (لصدر) olursa vezin dürüst olur.
(Mütercim notu)

Raporun sonunda fitkadan bahsediyor. Anadoluda fitka (debbe) dendiğini, kasıklarda olan yarığa beynennas (yarımlık veya kasık yarığı) dendiğini 1288 de hastane seririyatı hariciyesinde Miralay Volkoviç beyin (Miralay Hacı Mehmet Şakir muavini iken) fitıklılara sözünü nakletmektedir. Ta'kim hakkında raporda şu satırları pek mühimdir :

(Dafiüt taaffün usulü mehasin şumulünün ettiği hizmet inkâr olunmadığından İngiltereli cerrahı şehîr Lister nam muallimi zikri Cemil ile yadetmekliğe kendimizi borçlu görüyoruz).

Doktor Miralay Mehmed Şakir İbrahim beyin bu raporu çok mühimdir. Kendisinin zamanının ilmi çalışmalarına göre yazdığı bu eser aynen tab olunmalıdır. Kütüphanelerimizde bu kabil raporlar az değildir. Bunlar hekimlerimizin hastanelerde ilmi suretde çalışdıklarını gösterir. Buraya aldığımız hülâsa Haydarpaşa hastanesi tarihçesi XIX uncu asır sonundaki tıp tarihimiz noktasından pek kıymetlidir. Şahsî mütaleaları ve müşahedelerine binaen fikirleri kendisinin bir alim kafası taşıdığını göstermektedir.

Diğer yazı da bıraktığı risaleleri gibi bu da basılmamıştır.

BİRİNCİ MURADIN KOSVADA ALDIĞI YARAYI GÖSTEREN BİR TÜRK MİNYATÜRÜ

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Kosva muharebesinden sonra sahayı dolaşan birinci Murad'ın bir Sırp neferinin yaralaması ile 791 (1388) da şehid düştüğünü, Bursaya naklolunarak cesedinin batın azalarının Kosvada bir Türbe-
de medfun olduğunu biliyoruz. Bu sahayı canlandıran bir resme tesadüf etmemişdik. Tarih kitaplarında vakia bunu temsilen resimlere tesadüf edilirse de buraya koyduğumuz resimdeki gibi ifade edilmemiştir. Topkapı sarayında Hazine kütüphanesinde 1523 numarada kayıtlı meşhur Hünernamenin 94 a varakında birinci Murad'ın Kosvada şahadetine aid şu mühim minyatürü bulduk [1]. XVI ıncı asırda Türk tarzında yapılan bu minyatüre göre birinci

[1] Bu minyatür Hünername ve minyatürleri izahatle birlikde Güzel Sanatlar mecmuası birinci sayısında (1940) Topkapı sarayı müzesinin Fazıl müdürü Bay Tahsin Öz'ün makalesinde intişar etmiştir.

Murad otağında oturur vaziyettedir. Maiyetindeki silâhdarlardan ve diğer vüzeradan iki kişi elemli bir yüz ifade eden padişahın tam sağ böğrünün üstüne tesadüf eden bıçak yarasını göstermektedir. Hekim olduğunu yazıyetinden ve sağ bilek nabzını tutmasından ve yaranın bilhassa ona gösterilmesinden anladığımız bir zat da muayene ediyor. Müteaddit süslü çadırlarla dolu olan bu

açık ordugâhda padişaha mahsus dört tuğ ve çadırların etrafındaki kale biçiminde duvar vardır. Bir meydana kurulmuştur. Muharebe sonunda getirilen bir çok kesik başlar ve ayrıca cesetleri, yerlerde ve bazan yığınlar teşkil etmiştir. Birinci Murad zamanında orduda olmadığı halde XVI ıncı asırda yapılmış bir minyatür olması hasebile ressam tarafından iki top çizilmiştir. Beş asker ve zabıt tarafından muhtelif vasıtalarla öldürülmek üzere olanın birinci Muradın

katili olması melhuzdur. Bu resim bir yaralının istiraplı yüzünü ifade etmesi ve aldığı yarayı göstermesi ve bir hekimin yaralının nabzını tutarak yarayı ve kendisini muayene etmesi noktasından ve ordularda hekim ve cerrahların da bulunduğu dair harp tababet ve cerrahisini alâkadar eden bir resim olması dolayısıyla Türk tıp tarihini alâkadar eder. Seyid Lokmanın yazdığı bu hünername resimlerinin de Üstad Osman namında bir Türk ressamı tarafından yapılmış olması Türk ince sanatlar tarihini alâkadar eder. Resimde muasır İran resmi hilafına yüzlerde ayrılık ve ayrı ayrı intibalar olması ve Türk yaşayış hayatını ve harp sahnesinde açık bir Türk ordugâhını göstermesi ile de ayrı bir hususiyet göstermektedir. Bütün tezyinatı ile beraber Türk resminin hususiyetleri bu sahnede mevcuttur. Bu hususiyetler bu ressamın diğer resimleri de tetkik olunacak olursa (1) iyi tanınır ve bu mûmarese ile Türk minyatürleri diğer muasır ecnebi resimlerinden kolay ayırd edilir.

BİZDE MEYVE YETİŞTİRMEĞE MERAKLI SON HEKİMBAŞILAR VE YEMİŞLERİ

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Bizde bahçeye meraklı hekimlerimiz ve çiçeklere dair eser yazmış tabiblerimiz az değildir. Geçen asırda bizde 4 hekimbaşı: Mustafa Behçet, Abdülhak, Hayrullah ve Salih efendilerin bağları bu meyanda zikre şayandır. Salih efendinin Anadolu Hisarında meşhur bir bahçesi vardı ve hekimbaşı yalısı ve bahçesi diye bilinirdi.

Bu makalede zikrolunacak meyvelerin çoğu hekimbaşı Salih efendi yalısına aid olmalıdır.

Hekimbaşı Abdülhak molların torunu hekimbaşı ve müverrih Hayrullah efendinin oğlu büyük şairimiz merhum Abdülhak Hamidin bana 1931 de anlattıklarına göre: Abdülhak molla ve büyük ağabeyi hekimbaşı Mustafa Behçet efendinin bağ ve bahçeye merakları çokdur. Abdülhak molların Çamlıcada bir bağı vardır. Tepeye giden sedlerde olan bu yer bir macera geçirmiştir. Bu sahaya o vakit 3000 lira tahmin ederler, yalnız eve tahmin olunan bu paraya mülhakatı dahil değil iken hepsini Abdülhamid 1800 li-